

Висновки. Формування позитивного самоствавлення підлітків сприятиме посиленню їх особистісної захищеності щодо дії депресогенних чинників. Це завдання є принципово важливим, оскільки його розв'язання створює умови не лише для запобігання виникненню підліткових депресивних станів, а й для запобігання можливих рецидивів у школярів, які вже перебували у стані депресії. Адже позитивне самоствавлення є особистісною якістю необхідною для кращої адаптованості підлітків до різноманітних життєвих труднощів.

Література

1. Антропов Ю.Ф. Невротическая депрессия у детей и подростков / Ю.Ф. Антропов. – М.: Медпрактика, 2001. – 152 с.
2. Божович Л.И. Личность и ее формирование в детском возрасте / Л.И. Божович. – М.: Просвещение, 1968. – 235 с.
3. Гольдштейн А. Тренінг умінь спілкування: як допомогти проблемним підліткам / А. Гольдштейн, В. Хомик; пер. з англ. В. Хомика. – К.: Либідь, 2003. – 520 с.
4. Горбатих В.В. Самоствавлення особистості як емоційний компонент самосвідомості / В.В. Горбатих // Вісник Запорізького національного університету «Педагогічні науки». – № 2(13), 2010. – С. 48-52.
5. Козидубова В.М. Клинико-психологические особенности депрессии у детей / В.М. Козидубова // Актуальные вопросы теории и практики медицины. – Харьков, 1986. – С.55 – 56.
6. Колотилин Г.Ф. Депрессивные состояния у подростков / Г.Ф. Колотилин // 3-я Всероссийская конференция по неврологии и психиатрии детского возраста. – М., 1971. – С.155 – 157.
7. Мамцева В.Н. Депрессивный невроз в детском возрасте / В.Н. Мамцева. – М.: Медицина, 1982. – 16 с.
8. Чамата П.Р. Самосвідомість та її розвиток у дітей / П.Р. Чамата // – К: Наука, 1965. – 48 с.
9. Фрейд А. Введение в детский психоанализ. Норма и патология детского развития. «Я» и механизмы защиты / А. Фрейд; пер. с нем. – Минск: ООО «Попурри», 2004. – 448с.

Відомості про автора:

Бігун Неля Іванівна – кандидат психологічних наук, доцент кафедри теоретичної та консультативної психології Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова.

Статтю подано до друку 12.04.2015.

УДК: 316.77 – 053.6

© О. О. Бікус, В. В. Волошина, 2015 р.

О. О. Бікус, В. В. Волошина (м. Київ)

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ФОРМУВАННЯ КОМУНІКАТИВНОЇ КОМПЕТЕНЦІЇ У ПІДЛІТКОВОМУ ВІЦІ

У статті здійснений теоретичний аналіз засад формування комунікативної компетенції особистості підліткового віку; подано визначення поняття «комунікативна компетенція»; схарактеризовано специфіку складових комунікативної компетенції та їх формування у підлітків в межах соціально-психологічного тренінгу.

Ключові слова: комунікація, спілкування, підлітковий вік, чинники, розвиток, комунікативна компетентність, соціально-психологічний тренінг.

В статье автором проанализированы теоретические основы формирования коммуникативной компетенции в подростковом возрасте; дано определение коммуникативной компетенции; описаны основные составляющие коммуникативной компетенции в подростковом возрасте; рассматриваются основные особенности коммуникативной компетенции в подростковом возрасте; охарактеризованы условия, способствующие развитию и формированию коммуникативной компетенции подростка в процессе социально-психологического тренинга.

Ключевые слова: коммуникация, общение, подростковый возраст, факторы, развитие, коммуникативная компетентность, социально-психологический тренинг.

In this article the author analyzed the theoretical bases of communicative competence in adolescence, given the definition of communicative competence describes the main components of communicative competence in adolescence outlines the main features of communicative competence in adolescence, research scientists conducted an analysis within the abovementioned problem focuses on the factors and conditions conducive to the development and formation of communicative competence in adolescence, emphasizes the role of socio-psychological training in formation of communicative competence of adolescents.

Key words: communication, adolescence, factors, development, formation, communicative competence, training.

Постановка проблеми. Спілкування, є складною і багатогранною діяльністю особистості, яка вимагає від неї специфічних знань та комунікативних умінь. Опановувати цими комунікативними знаннями особистість спроможна в процесі засвоєння соціального досвіду, що сприяє успішності її адаптації в соціальному та професійному середовищі. У цьому контексті комунікативна компетенція і її значення для розвитку особистості є важливою проблемою наукових досліджень. Наразі існує проблема між потребою суспільства в комунікативній компетенції особистості, здатної адекватно реагувати на запити часу та взаємодіяти з представниками різних соціальних груп і негативним впливом суспільства на комунікативну сферу людини. Нагальним також є конфлікт між потребою підлітків у спілкуванні й недостатньою увагою соціальних інституцій до створення сприятливого комунікативного середовища для її задоволення.

Аналіз наукових досліджень. Дослідженню проблеми розвитку комунікативної компетенції у підлітковому віці приділяли увагу у своїх наукових роботах такі вчені як: Г.М. Андреева, Л.А. Петровська, Є. М. Руденський, О.М.Леонтьев, В.А.Кан-Калик, М.О.Коць. Присвячені розвитку та формуванню комунікативної компетенції у підлітковому віці наукові доробки Г.М. Артем'євої, Б.Г. Ананьєва, Б.Р.Ломова, Г.Э. Уіддоусон, С.В. Знам'янської, С.З. Єнікеєва, І.П. Кравченко, І.В.Кузьменко та ін. [1; 3; 4; 5; 6].

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. У контексті вивчення проблеми формування комунікативної компетенції підлітків встановлено, що цей віковий період є дуже важливим для розвитку комунікативної компетенції особистості. Саме у цьому віці відбуваються значні зміни у всіх сферах, що забезпечують формування комунікативних здібностей. Значно розширюється практика спілкування, до того-ж побудова нових міжособистісних стосунків стає предметом власної активності підлітка. Це допомагає йому відпрацьовувати комунікативні навички та уміння.

Науковцями доведено [5; 6], що становлення особистісної рефлексії у підлітків знижує рівень внутрішньої конфліктності й підвищує її соціальну адаптивність, сприяє структуруванню ієрархії її емоційно-ціннісної сфери самосвідомості. Відмічається, що особистісна рефлексія дає підлітку можливість переосмислити не тільки ситуацію взаємодії, але й розпочати пошук нової інформації про себе, змінюючи старі стереотипи вирішення проблем.

Водночас проблема розвитку комунікативної компетенції і її формування в психології досліджена менше, а ніж визначення поняття «комунікативна компетенція» та його компонентів. Зарубіжними й вітчизняними вченими, на основі вивчення особливостей та умов удосконалення комунікативної компетентності молодших школярів, підлітків, юнаків та студентів, виходячи із своїх уявлень про структуру комунікативної компетентності зроблений висновок, що її формування та становлення пов'язане з особистісним розвитком особистості, самопізнанням і засвоєнням різних технік спілкування та поведінкових дій.

Формулювання цілей статті. Метою презентованої статті є теоретичний аналіз наукових досліджень у галузі проблеми формування комунікативної компетенції особистості підліткового віці.

Виклад основних результатів дослідження. Спілкування являє собою необхідну умову будь-якої діяльності людини і разом з цим можна стверджувати, що будь-яка діяльність не можлива без спілкування чи комунікації, яка має власну природу.

Вперше термін «комунікація» з'явився у науковій літературі на початку ХХ віку та розглядався зарубіжними дослідниками у контексті парадигм; 1) біхевіоризму (де основою комунікації виступає не мова як система, а безпосередні мовні сигнали, маніпулюючи якими можливо розвинути у особистості будь-які здібності та 2) символічного інтеракціонізму (персоналізму), де комунікація є внутрішньою метафізичною властивістю особистості відкривати власне відчуття іншого [5].

Проблема комунікативної компетентності активно почала досліджуватися та розроблятися у зарубіжній і вітчизняній психології з 60-років ХХ століття. Дослідники визначали це поняття як: сукупність знань, умінь та навичок; комунікативні здібності; комунікативні якості особистості; як багаторівневу якість особистості тощо. Л.А.Петровська і Ю.М.Жуков застосовували у своїх працях поняття компетентність у спілкуванні як синонім комунікативної компетенції. Вчені вважали її системою внутрішніх ресурсів, які потрібні для побудови ефективної комунікаційної дії в визначеному колі ситуацій міжособистісної взаємодії [3]. Водночас Ю.Н.Ємельянов розглядав комунікативну компетентність як «певний рівень формування міжособистісного досвіду, навченості особистості взаємодії з оточуючими, який необхідний індивіду для успішного функціонування в суспільстві у рамках власних здібностей і соціального статусу» [5]. Л.А.Петровська підкреслювала, що компетентне спілкування – це спілкування суб'єкт – суб'єктне, яке передбачає психологічну рівність партнерів, їх активну взаємну гуманістичну установку [6]. Також під комунікативною компетентністю розуміють здатність встановлювати і підтримувати необхідні контакти з іншими людьми, певну сукупність знань, що забезпечують ефективне спілкування і передбачають уміння змінювати глибину і коло спілкування, розуміти і бути зрозумілим для партнера по спілкуванню [7].

Вченими зазначалось, що компетентним можна назвати лише те спілкування при якому відбувається особистісний розвиток партнерів. Комунікативну компетентність також визначали як суб'єктну гнучкість, що забезпечується наявністю в арсеналі особистості усіх можливих комунікативних стратегій; реалізацію комунікативної стратегії максимально високого рівня, що можливий у ситуації спілкування. Розвиток особистісної і соціально-психологічної рефлексії створює умови для вдосконалення когнітивного компонента комунікативної компетенції; аналізу комунікативних ситуацій, розуміння власної позиції та позиції партнера. У підлітковому віці комунікативна компетентність починає розвиватись у відповідності до самосвідомості, на основі чого у підлітка виникає прагнення і спроможність до самопізнання та зміни самого себе [3; 5; 7].

Деякі вітчизняні дослідники виділяли мовну та технічну комунікацію, що на наш погляд має деяке співвідношення з описаними вище методологемами. Технічна представляє собою сукупність пристроїв, що забезпечують прийом та переробку інформації. Компонентами комунікації являються 1) відправник повідомлення; 2) передавач повідомлення; 3) канал зв'язку; 4) приймач; 5) одержувач повідомлення. Мовна комунікація включає джерело промови, отримувача промови, їх мовну діяльність і повідомлення як продукт мовлення.

Дослідники відмічали таку властивість особистості як комунікабельність. Бути комунікабельним – означає наявність схильності до спілкування з іншими, вияв ініціативи у встановленні та підтримці контакту, бажання та вміння передавати свої думки тощо. Однією з головних якостей людини, здатної до спілкування, дослідники називають властивість до рефлексії та емпатії. Людина має вміти поставити себе на місце іншого, проявити своє співпереживання та співчуття.

Компетентність визначають як інтегральну властивість особистості, що забезпечує її успішність діяльності в умовах, що змінюються. Таким чином, компетентність віддзеркалює готовність спеціаліста до визначеної діяльності і включає наступні компоненти: знання, уміння, мотивацію, установки цінностей та етичні установки. Компетентності набуваються і розвиваються впродовж усього життя за допомогою діяльності у різних навчальних ситуаціях і інститутах. Розрізняють ключові і предметні компетентності. Ключові компетентності істотні для успіху в будь-яких сферах життя і діяльності в загалі. Г.А.Цукерман вважав, що компетентність займає «полосу невизначеності» між уміннями і здібностями, спрямовуючи педагогічні зусилля та її розвитку. «Компетентність розуміється як суміш знань, досвіду і здібностей людини. Неможливо розвинути компетентність іншої людини. Можна лише сприяти умовам та надати засоби чи інструменти її розвитку [7]. Якщо слідувати цій логіці, то ту частину компетентності яка містить у собі навикові частини можна формувати, але для розвитку відповідних компетентності здібностей можливо лише створити умови і надіятися що вони принесуть результат. Визначення цих умов і адекватне їх включення в навчальний процес є дуже важливим науковим і практичним завданням.

Згідно з вищезазначеним нами комунікативна компетенція визначається як ключова особистісна якість, яка впливає і віддзеркалює якість життя людини і рівень її міжособистісної взаємодії. У багатьох видах діяльності (педагога, психолога, менеджера, політика, тощо.) комунікативна компетентність виступає професійно важливою якістю. Комунікативна компетентність формується в умовах безпосередньої взаємодії, тому є результатом досвіду спілкування між людьми. Цей досвід набувається не тільки у процесі безпосередньої взаємодії, а також опосередкованої, в тому числі з літератури, театру, кіно з яких людина отримує інформацію про характер комунікативних ситуацій, особливості міжособистісної взаємодії і засоби їх ви рішень. У процесі опанування комунікативної сфери людина запозичає з культурного середовища засоби аналізу комунікативних ситуацій у вигляді словесних і візуальних форм.

Якщо ж казати про структуру комунікативної компетенції, то треба зазначити які саме компоненти виділяють більшість авторів; 1) особистісний, який у деяких авторів включає у себе ціннісні установки, направленість особистості на спілкування, установки на спілкування, або деякі характеристики «Я» - концепції (відношення до самого себе, самооцінка). Інші автори вкладають у цей компонент емоціональний, афективний, мотиваційний зміст; 2) когнітивний – який розглядається як система комунікативних знань, здібностей до розуміння ситуації спілкування, невербальну перцепцію, розуміння самого себе і партнера по спілкуванню, тощо; 3) поведінковий компонент, який включає у себе комунікативні техніки, що використовуються у різних ситуаціях спілкування, поведінкові установки, направленість на вирішення конфліктних ситуацій.

Виокремлюють такі складові комунікативної компетентності:

- орієнтованість у різноманітних ситуаціях спілкування, яка заснована на знаннях і життєвому досвіді індивіда;
- спроможність ефективно взаємодіяти з оточенням завдяки розумінню себе й інших при постійній видозміні психічних станів, міжособистісних відносин і умов соціального середовища;
- адекватна орієнтація людини в самій собі - власному психологічному потенціалі, потенціалі партнера, у ситуації;
- готовність і уміння будувати контакт з людьми;
- внутрішні засоби регуляції комунікативних дій;

- знання, уміння і навички конструктивного спілкування;
- внутрішні ресурси, необхідні для побудови ефективної комунікативної дії у визначеному колі ситуацій міжособистісної взаємодії.

Таким чином, комунікативна компетентність постає як структурний феномен, складовими якої виступають цінності, мотиви, установки, соціально-психологічні стереотипи, знання, уміння й навички особистості.

Також однією із складових комунікативної компетентності є уміння усвідомлювати і долати комунікативні бар'єри. Такі бар'єри можуть виникати, наприклад, при відсутності розуміння ситуації спілкування, що викликається розходженнями між партнерами (соціальними, політичними, релігійними, фаховими), які породжують різну інтерпретацію тих самих понять, що обумовлюють різноманітне світовідчуття, світогляд, світосприймання). Бар'єри у комунікації можуть носити також психологічний характер, відображаючи індивідуальні психологічні особливості тих, хто спілкується, їхні сформовані відношення: від дружби до ворожості по відношенню один до одного [2].

Водночас деякі дослідники вважали, що рівень розвитку комунікативної компетенції особистості визначається, у першу чергу, її особистісними компонентами. Високий рівень комунікативної компетентності, за більшістю досліджень, корелює з позитивним ставленням до самого себе, повагою до себе, адекватною самооцінкою, емпатією, орієнтацією на співпрацю з партнером по спілкуванню, високим рівнем розвитку соціального інтелекту. Важливу роль у розвитку комунікативної компетенції займає рефлексія. Саме вона забезпечує пізнання власних цінностей, адекватність розуміння комунікативної ситуації, власної позиції і позиції партнера. Аналіз досвіду спілкування за допомогою рефлексії дозволяє використовувати навіть поганий досвід задля вдосконалення комунікаційної поведінки.

Таким чином, у підлітковому віці існують можливості для розвитку усіх компонентів комунікативної компетенції, описані науковцями: особистісного, когнітивного, поведінкового. Також вченими зазначено, що невміння спілкуватися уповільнює процес самопізнання і призводить до формування низької самооцінки та низького рівня самоповаги. Багатьом підліткам властивий низький рівень особистісної саморегуляції, соціальної перцепції, комунікативних навичок. У більшості підлітків рівень комунікативного досвіду нижче середнього.

На основі вище зазначеного можемо зробити припущення про те, що розвиток комунікативної компетентності підлітків варто здійснювати за двома напрямками: 1) в процесі соціалізації і виховання особистості підліткового віку; 2) формування структурних компонентів комунікативної компетентності може бути ефективним в процесі залучення підлітків до соціально-психологічного комунікативного тренінгу.

Щодо першого, то людина черпає з культурного середовища засоби аналізу комунікативних ситуацій у вигляді словесних і зорових форм, як символічних, так і образних, що дає їй можливість синтезувати, класифікувати різноманітні епізоди соціальної взаємодії. Зрозуміло, що у ході стихійного оволодіння «мовою» соціально-перцептивної сфери можуть утворюватись неадекватні пізнавальні схеми, як причини неадекватних комунікативних дій, що, в свою чергу, може призвести до неефективності в ситуації спілкування. Найчастіше це відбувається за умови «однобічного» залучення людини до специфічної субкультури, освоєння нею лише окремих прошарків культурного багатства, і тільки розширення сфери соціальних контактів і включення в нові канали комунікації можуть скорегувати існуючі деформації. «Свою роль може зіграти знайомство із соціально-психологічною літературою: це збагачує «словник», упорядкує класифікаційні засоби» [5].

На думку Л.А. Петровської, аналітичне спостереження комунікативної взаємодії, як реальної, так і поданої в художній формі, дає не тільки можливість «тренування» набутих пізнавальних засобів, але й сприяє оволодінню засобами регуляції власної комунікативної поведінки. Зокрема, процес спостереження дозволяє виявити систему правил, керуючись якими люди організують свою взаємодію. Орієнтуючись на вихід взаємодії, спостерігач може зрозуміти, які правила сприяють, а які перешкоджають успішному протіканню комунікативних процесів. Це може послужити

основою формування власної системи «правил ефективної комунікації». Ще в більшій мірі аналітичне спостереження впливає на операціональний склад комунікативних дій.

Згідно з Л.А. Петровською, важливим моментом процесу розвитку комунікативних умінь на визначеному етапі становлення особистості є уявне програвання своєї поведінки в різноманітних ситуаціях. Планування своїх дій «в уяві» є складовою частиною комунікативної дії, що протікає нормально. Таке планування в уяві, як правило, безпосередньо випереджає реальне виконання, але може відбуватися і завчасно, нерідко далеко відстаючи від втілення в поведінці, а іншим разом уявне програвання проводиться не до, а після завершення комунікативного акту. І не завжди уявне втілюється в реальність, але утворювані в ньому «поведінкові заготовки» можуть актуалізуватися в інших ситуаціях. Це призводить, з одного боку, до враження безпосередності деяких глибоко продуманих вчинків, а з іншого боку – до дій, що є досить нераціональними і такими, які не можна пояснити. Здатність людини діяти «в умі» може бути цілеспрямовано використана для удосконалювання спілкування в ситуації соціально-психологічного тренінгу [6].

Таким чином треба зазначити що формується комунікативна компетенція ще з дошкільного віку. Аналіз літератури дозволяє виділити наступні умови які сприяють її формуванню: 1) навчання навичкам спілкування в процесі виховання у сім'ї; 2) розвиток інтелектуальної і особистісної рефлексії, що допомагає розуміти партнера по спілкуванню, та оцінювати ситуацію спілкування, а також допомагає формуванню адекватної самооцінки, позитивного відношення до самого себе та 3) розвиток таких якостей особистості як емпатія, особисте відношення до однолітків, орієнтація на співпрацю, адекватна самооцінка, адекватна самооцінка, позитивне відношення до себе у процесі виховання у сім'ї та школі.

Проте слід зазначити, що природний розвиток комунікативної компетенції не є ефективним. Достатній рівень комунікативної компетенції, за даними досліджень є властивим лише 25% підлітків і юнаків. Багато авторів, у тому числі і Ю.М.Жукова вважають що «у тій системі виховання, що склалася не забезпечує необхідний рівень соціалізації, адаптації підлітків та розвитку комунікативної компетенції» [2].

Якщо-ж розглядати способи підвищення й розвитку комунікативної компетенції підлітків, то дефіцит комунікативної підготовки у школі, головним чином заповнюється за рахунок спеціалізованого навчання, в першу чергу, різних видів психологічних тренінгів, - від тренінгів комунікативних умінь, до тренінгів сенситивності та особистісного росту.

Соціально-психологічні тренінги відіграють значущу роль у розвитку комунікативної компетентності підлітків. Їх застосовують для навчання підлітків, юнаків, дорослих, студентів тощо. Ефективність цього виду психологічного впливу доведена експериментальними дослідженнями. Зазвичай тренінги дозволяють підліткам зрозуміти особливості своєї поведінки, відчутти різницю між намірами та результатами, виявити адекватність чи неадекватність вираження своїх почуттів у спілкуванні, та навчитися приймати свої почуття та почуття інших. Такий засіб розвитку комунікативної компетенції дозволяє відпрацьовувати уміння та навички, створюючи умови для розвитку особистісних компонентів комунікативної компетенції. Можна зауважити, що компоненти комунікативно компетенції формуються не лише як технічні прийоми, а як засоби реалізації мотивів, установок, цінностей особистості. Нажаль у навчальних закладах, проведення соціально-психологічних тренінгів не включено до програми навчання, а отже, цей спосіб формування комунікативної компетенції не може охопити усіх тих, хто потребує його для особистісного зростання і розвитку власних комунікативних здібностей. Тому вченими акцентована увага на питанні вирішення цієї проблеми у рамках навчального процесу підлітків, за рахунок організації навчання.

Висновки. Комунікативна компетентність особистості – це система внутрішніх ресурсів ефективною взаємодії, яка виявляється в позиціях спілкування, виконанні соціальних ролей, стереотипах поведінки, установках, знаннях, уміннях, навичках. У процесі становлення особистості підліткового віку розвиток комунікативної компетентності може здійснюватись на основі

ідентифікації з дорослим, засвоєння культурної спадщини, спостереження за поведінкою інших людей, програвання в уяві комунікативних ситуацій тощо. Сучасний стан суспільних процесів дозволяє констатувати той факт, що природне формування комунікативної компетентності не відповідає вимогам соціальної дійсності. Цю проблему дозволяє вирішити лише цілеспрямоване формування комунікативної компетентності в процесі соціально - психологічного тренінгу.

Перспективи наших подальших досліджень будуть спрямовані на розробку ефективних психотехнологій, орієнтованих на розвиток структурних компонентів комунікативної компетенції особистості підліткового віку.

Література

1. *Вікові кризи в підлітковому і юнацькому віці; базові симптомокомплекси (монографія) / Валерій Поліщук. – Суми, 2012. – 237с.*
2. *Жуков Ю.М. Тренинг как метод совершенствования коммуникативной компетенции. Ленинград, - 1989. – 197с.*
3. *Жуков Ю.М., Петровская Л.А., Растягников П.В. Диагностика и развитие компетентности в общении. – Киров, 1991. – 215с.*
4. *Емельянов Ю.Н. Теория формирования и практика совершенствования коммуникативной компетенции. - Ленинград, 1990. – 78 с.*
5. *Леонтьев А.А. Теория речевой деятельности. М.: «Высшая школа», 1971. – 257 с.*
6. *Петровская Л.А. Компетентность в общении: Социально-психологический тренинг. – М., Изд-во МГУ, 1989.- 156 с.*
7. *Цукерман Г.А. Виды общения в обучении. - Томск, Пеленг, - 1993. – 176с.*

Відомості про авторів:

Бікус Оксана Олександрівна – студентка кафедри теоретичної та консультативної психології Інституту соціології, психології та соціальних комунікацій Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова;

Волошина Валентина Віталіївна – кандидат психологічних наук, доцент кафедри теоретичної та консультативної психології Інституту соціології, психології та соціальних комунікацій НПУ імені М. П. Драгоманова.

УДК 159.9+316.6

© А. В. Ю. А. Алексєєва, 2015 р.

А. В. Белоножко (г. Одесса)

ИССЛЕДОВАНИЕ СТРУКТУРНЫХ КОМПОНЕНТОВ И ЛИЧНОСТНЫХ ДЕТЕРМИНАНТ ПСИХОЛОГИЧЕСКОГО ЗДОРОВЬЯ

У статті розглядаються структурні компоненти і особистісні детермінанти психологічного здоров'я. Представлені основні підходи до трактування поняття «здоров'я» і «психологічне здоров'я». Показано, що психологічне здоров'я являє собою динамічну сукупність психічних властивостей людини, які забезпечують гармонію між потребами індивіда та суспільства, що є передумовою орієнтації особистості на виконання свого життєвого завдання. Психологічне здоров'я передбачає стресостійкість, гармонію і духовність, це стан, що характеризує процес і результат нормального розвитку суб'єктивної реальності в межах індивідуального життя.

Ключові слова: здоров'я, психологічне здоров'я, мотивуючі і стабілізуючі детермінанти психологічного здоров'я, особистісні якості, індивідуальна лінія особистісного саморозвитку.